

**ІНФОРМАЦІЙНА РОБОТА З НАСЕЛЕННЯМ
НА ТЕРИТОРІЯХ, ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ОКУПАЦІЇ
ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ
(за матеріалами подій в Україні 2013–2016 рр.)**

Постановка проблеми. Інформаційна робота з населенням у цій статті розуміється як системна організація комунікацій у напрямку «влада – громадяни» у межах національної території України та певного окремо взятого регіону. При чому термін «влада» має на увазі виконавчі органи всіх рівнів національної структури державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам протидії інформаційних впливів приділялася увага українськими науковцями [1; 3; 4; 7], розглядалися питання аналізу та моніторингу інформаційного простору за допомогою психолінгвістичних методик [2; 5; 6]. Але питання роботи з місцевим населенням не було висвітлено достатньою мірою, що пояснюється довгими роками мирного існування України

Актуальність статті зумовлена: 1 Активізацією протистояння РФ–Україна, що на 2013 рік характеризувалася значним посиленням прямого впливу Кремля на українські державні органи влади та агресивними спробами розколу українського суспільства, яке з початком 2014 року переросло у стадію відвертої збройної агресії в Криму, а згодом і на материковій частині України у

Донецькій та Луганській областях; розповсюдженням тероризму на території Донецької та Луганської областей з подальшою військовою інтервенцією, створенням терористичних квазі-державних утворень, відомих сьогодні під назвами Донецької та Луганської народних республік (ЛНР–ДНР). 2 Активними спробами інформаційного впливу РФ на території так званих ЛНР–ДНР, Донецької та Луганської областей, а також інші території України.

Мета статті – визначити завдання, труднощі і перспективи інформаційної роботи з населенням на територіях, звільнених від окупації та прилеглих до зони бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Нинішня інформаційна війна РФ проти України деякими ЗМІ часто подається як блиц-перемога Росії. На жаль, це твердження проникає і в думки окремих західних політиків. Насправді ж інформаційна війна велася послідовно, не одну сотню років, починаючи від заборон царськими урядами всього українського (церкви, мови, літературної творчості, освіти, військової організації, історичних досліджень тощо) до впровадження ідеї спільності слов'янських народів з наступним об'єднанням в єдину дер-

Планування та оцінювання діяльності у сфері стратегічних комунікацій

жаву з центром у Москві (Кремлі), що загалом погано маскує імперські намагання створити таку собі супердержаву – Велика Росія – за рахунок поглинання менших та слабших сусідів.

Таким чином, проголосивши 1991 року незалежність, оновлена, вже начебто цілковито самостійна, держава Україна отримала тяжкий спадок порушеної національної свідомості. Значна частина українців, прагнучи незалежності на підсвідомому історико-генетичному рівні, насправді не уявляла собі життя в окремішній державі і не бачила себе остаточно відірваною від московського центру з огляду на усталену століттями практику – жити за вказівками, отриманими з Кремля. Тим більше, що ці вказівки за добре налагодженою системою подавались у формі закликів, гасел та інших специфічних мовних конструкцій, що мали на меті не просто мінімізувати національний опір домінуванню сусідньої держави («старшого брата»), але й викликати активну підтримку такого домінування за схемою: сприйняття (ми братні народи, нас поєднав спіль-

ний історичний шлях) – усвідомлення власної недосконалості (українець відсталий – росіянин прогресивний) – бажання переродитися в нову форму (стати росіянином).

Найактивніша фаза інформаційної війни проти України була розпочата восени 2013-го року, коли у суспільстві виникло реальне протистояння «влада» – «народ» засноване значною мірою на ціннісних засадах. Саме в цей період, у вирі подій Майдану 2013–2014-х років, українцями була чітко сформована власна національна ідея, що була представлена тодішньому керівництву країни у формі ультиматуму, згодом активно висвітлена та проаналізована в українській пресі і ще згодом, вже на початку літа 2014-го, витіснена з друкованих шпальт паперових та інтернет-видань темою тероризму та погано прикритих військових дій РФ проти України. Тут ми подаємо її у графічному зображенні (інфографіка 1).

Сильні сторони такого формулювання національної ідеї саме в тому, що вона не зачіпаючи вразливих для окремих груп громадян питань, проголошує ті принципи побудови

Національна ідея

Інфографіка 1 – Національна ідея

Planning and assessment of the activities in the sphere of strategic communications

суспільства, які сьогодні прийнято називати «європейськими» і які будуються на особистій свободі та можливості активної участі у житті країни кожного окремого громадянина.

Власне, ця позиція і є ключовою в організації комунікацій з населенням в умовах перехідного періоду від дезорієнтованого чужими, нераціональними для українців ідеями суспільства (інтереси сусіда важливіші за власні) до розбудови єдиної політичної нації (взаємна відповідальність влади та кожного громадянина окремо за долю країни).

Звернемо увагу на те, що інформаційні дії проти сучасної України спочатку були зорієнтовані у п'яти ключових напрямках (принцип п'яти Д), як показано на наступному графічному зображенні (інфографіка 2).

Отже, маючи запас у вигляді сформованої за часів СРСР у представників активного старшого покоління «психології радянської людини», кремлівська влада, застосовую-

чи прямі та непрямі методи впливу, в першу чергу подбала про консервацію ідей та символів радянського періоду через:

1 Збереження радянської символіки та символіки періоду царської Росії.

2 Збереження топонімів, що виникли у радянські часи та часи царської Росії і несуть в собі символічні нагадування цих епох.

3 Акцентування подій нещодавньої історії, які стосуються Другої світової війни, з наполяганням на особливо підкресленому відзначенні перемоги СРСР над Німеччиною.

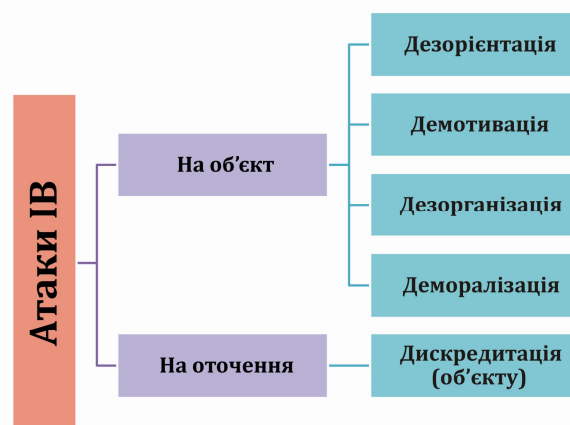
4 Збереження стану максимального домінування російської мови («мова усіх народів СРСР») у ЗМІ.

5 Поширення російськомовного кіно та телепродукту, заповнення українського книжкового ринку російською/російськомовною книжковою продукцією.

6 Створення окремим регіонам України сталих специфічних іміджів:

Поняття інформаційної війни

Інформаційна війна – системні дії, що мають на меті досягнення переваг силовим способом через застосування інформаційних технологій.

Інфографіка 2 – Інформаційна війна

Планування та оцінювання діяльності у сфері стратегічних комунікацій

«не таких як ми» (зокрема Галичині, яка увійшла до складу СРСР тільки на початку Другої світової війни), «більш радянських» (Харків – столиця Радянської України, Донбас – край шахтарської слави), «більш російських» (Одеса – підкреслене вшанування цариці Катерини; Крим).

7 Затирання спроб популяризувати українську історію та культуру, зокрема в регіонах; відтінення реальної місцевої історії загальнорадянськими подіями та символами.

8 Активне відродження церкви як мережі інформаційного та адміністративного впливу у форматі церкви Московського патріархату з жорстким підпорядкуванням Москві.

9 Періодичне повернення до теми «єдності слов'янських народів» у різних формах, у тому числі впровадження цих ідей в окремі програми («антирадянські» та «антиросійські»).

10 Трансформація/актуалізація навішуваних українцям ярликів з «буржуазних націоналістів» до «бандеро-фашистів», підкріплена творенням похідних ярликів та активною трансформацією тлумачень недавньої історії (подій ХХ століття) у бік дискредитації/демонізації всіх та всього, що стосується процесів реалізації суверенітету України, як самостійної держави.

Зазначимо, що пункти 1–3 з наведеного переліку безпосередньо впливають на свідомість громадян підтримуючи ідею «другорядності, несправжності та тимчасовості» Української держави за рахунок тотальної присутності візуальної інформації (п. 1–2) та специфічної обрядовості, що з урахуванням практики

святкувань звільнення від німецьких військ фактично всіх населених пунктів України виконується протягом цілого календарного року з кульмінацією на 9 травня. Саме це «спільне з Росією» свято було використане для швидкого впровадження нового символу – георгіївської стрічки, що згодом стала розпізнавальним знаком антидержавно (антиукраїнськи) налаштованих бойовиків.

В інформаційній війні Кремля напрямок головного інформаційного удару традиційно спрямовано на тотальне подавлення підтримки населенням України української державності, а атаки здійснюються ешелоновано, на кількох рівнях, у стандартній послідовності:

1 МИ ЄДИНІ, І МІЖ НАМИ НЕМАЄ РІЗНИЦІ (фонова інформація: МАЄМО ЖИТИ В ОДНІЙ КРАЇНІ І ЦІЄЮ КРАЇНОЮ Є РОСІЯ).

2 Є ТІ, ЩО НАМ ЗАВАЖАЮТЬ (фонова інформація: ЦЕ НЕ УКРАЇНЦІ ХОЧУТЬ САМОСТІЙНОСТІ, ЦЕ ПРОЕКТ ТРЕТІХ КРАЇН, ЗОКРЕМА АМЕРИКИ, ВИГАДАНИЙ ТІЛЬКИ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ПОСЛАБИТИ РОСІЮ).

3 Є ТІ, ЩО ПІДТРИМУЮТЬ ТИХ, ЩО НАМ ЗАВАЖАЮТЬ (фонова інформація: ЦЕ НАДЗВИЧАЙНО ПОГАНІ ЛЮДИ, ЗОКРЕМА ДО НИХ ВІДНОСЯТЬСЯ ТІ, ЩО НЕ ХОЧУТЬ ОБ'ЄДНАТИСЯ З РОСІЄЮ; ДО НИХ ВІДНОСЯТЬСЯ УКРАЇНСЬКІ ПАТРІОТИ, УКРАЇНОМОВНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І КИЇВСЬКА ВЛАДА, ЯКЩО ВОНА ХОЧ ЯКИМОСЬ ЧИНОМ ПЛАНУЄ ДІЇ НЕ УЗГОДЖЕНІ З КРЕМЛЕМ).

4 Є ТІ, ЯКИХ ОБМАНЮЮТЬ (фонова інформація: УКРАЇНА – ЦЕ

Planning and assessment of the activities in the sphere of strategic communications

ВИГАДКА АМЕРИКАНЦІВ ТА КОРУПЦІОНЕРІВ, ЯКІ ВАС ОБМАНОЮТЬ, ЩОБ БЕЗКАРНО ВИЗИСКУВАТИ, РОСІЯ – ЦЕ ЗАХИСТ ВІД БАНДИТІВ, ЯКІ ЗАВАЖАЮТЬ ЛЮДЯМ ЖИТИ).

5 ТІ, КОГО ОБМАНОЮТЬ МАЮТЬ ПРОЗРІТИ (фонова інформація: ЯКЩО ВИ ПРОЗРІЄТЕ І ЗРОЗУМІЄТЕ, ЩО ВІД РОСІЇ НІКУДИ НЕ ПОДІТИСЯ, ЗМОЖЕТЕ СТАТИ ПОВНОЦІННИМ РОСІЯНИНОМ І ЦЕ БУДЕ КРАЩЕ ДЛЯ ВАС).

6 РОСІЯ ВЕЛИКА ТА МОГУТНЯ КРАЇНА (фонова інформація: РОСІЯ ВСЕ ОДНО ВСІХ ПЕРЕМОЖЕ, ОПИРАТИСЯ НЕМАЄ СЕНСУ).

7 УКРАЇНА СЛАБКА (фонова інформація: УКРАЇНА НЕМАЄ ДРУЗІВ, ЄВРОПА ТА АМЕРИКА ПРАГНУТЬ ЗНИЩИТИ УКРАЇНУ І ТОМУ ВІДРИВАЮТЬ ЇЇ ВІД РОСІЇ, А РОСІЯ ВСЕ ОДНО ПЕРЕМОЖЕ, ТОМУ ОПИРАТИСЯ НЕМАЄ СЕНСУ)

На тактичному рівні бачимо комплексні дії, спрямовані на:

1 «Виривання територій» із загальнонаціональної території Української держави.

2 Формування на рівні свідомості груп з населення України, які не ідентифікують себе або не цілковито ідентифікують як громадяни України чи український народ.

3 Поширення ідеї «руського міра», щоб групи вирвані з українського інформаційного простору ідентифікували себе саме на основі цієї ідеї.

4 Примітивізацію масової суспільної свідомості.

Якщо розглядати ці дії з точки зору характеристик інформаційного наповнення комунікативних каналів,

що покривають територію України, можемо говорити про відверте втручання сусідньої держави в український національний інформаційний простір з метою розриву цього простору і подальшого прямого чи непрямого привласнення українських національних ресурсів і території у той чи інший спосіб (варіант: створення передумов для прямого привласнення ресурсів та приєднання територій з метою подальшого шантажу української влади та досягнення специфічних, вигідних Росії та невідгідних для України, цілей).

Для адекватної побудови комунікації у стосунках офіційної влади (представників державної влади) з громадянами (місцевим населенням) додатково розглянемо схему, що відображає страхи/очікування громадян у порядку їх важливості з суб'єктивної точки зору середньостатистичної особи: БЕЗПЕКА – ЛЮБОВ – ДОСТАТОК.

Отже, найпершою потребою людини ми бачимо питання її безпеки, потім увагу та любов до неї і лише на третьому місці її матеріальне забезпечення. Це не означає, що третім пунктом слід нехтувати, бо він є надзвичайно важливим у питаннях взаємної довіри, але успішність будь-якої управлінської схеми значною мірою залежатиме від виконання двох перших позицій. Увага до питання безпеки людей та до них самих є основою налагодження контакту і лише на цій основі можна вибудовувати струнку та послідовну систему інформаційної роботи.

Але безпеку може надати тільки сильний партнер. Саме тому держава має підходити до налагодження

Планування та оцінювання діяльності у сфері стратегічних комунікацій

систем суспільної комунікації вимогливо і принципово, звертаючи особливу увагу на речі засадничі, пов'язані з рівнем безпеки загальнонаціональної. Це стосується питання поваги до державних символів, розуміння суті громадянства та обов'язків громадянина, взаємний патріотизм (як основа чесного виконання взаємних зобов'язань у стосунках «влада – громада»), пріоритет національних інтересів перед інтересами сусідніх держав та міжнародних спільнот. Не меншою мірою це стосується і застосування державної мови – як ознаки стабільної держави та виразного ідентифікатора співгромадян, в першу чергу високопосадовцями, але в короткий період державна мова має увійти у всі найдальші коридори державної влади та у сферу ЗМІ. Щоб остаточно закрити «мовне питання» окремо підкреслимо, що слухачами сприймається не мова спілкування комунікатора, як це часто сьогодні нав'язується, а смислове наповнення його розмови та манера спілкуватися. Мова, українська чи російська, скоріше сприйматиметься як одяг, зачіска, постава, вираз обличчя та інші зовнішні характеристики комунікатора, які складають перше враження і визначають напрямки та термінологію подальшої розмови. Ввічливе звертання, інтерес до співрозмовника, позитивна заангажованість завжди матимуть такий самий позитивний резонанс вже за дві-три хвилини розмови.

Передумовою успішної інформаційної роботи стане і виконання другого, за значимістю, очікування громади – тут, скоріше йдеться про

належне виконання державою своїх господарських функцій, що полягають у реалізації економічної та соціальної політики. Успішні соціальні проекти, увага до кожного – основа глибокої довіри. На цій основі можна створювати той інформаційний матеріал, який покладе початок формуванню єдиного, стійкого від зовнішніх впливів інформаційного простору.

Тут важливим інструментом має стати українська книга, що як носій сталої, системної інформації, дасть основу для ефективного функціонування, а також забезпечить змістовне наповнення україномовних періодичних видань, програм радіо та телебачення, підніме на належний рівень мову інтернет-спілкування, діловодства та реклами тощо. При цьому варто пам'ятати, що успішна інформаційна робота в зоні АТО залежить від вирішення ключових питань у столиці, зокрема у виробленні ефективної культурної політики та забезпечення належної присутності України у всіх комунікативних каналах на власній території. Нижче наводимо основні комунікативні канали, що здійснюють прямий чи опосередкований вплив на свідомість громадян і суспільства загалом (інфографіка 3).

Зміст та якість наповнення цих комунікативних каналів і визначатимуть основні характеристики національного інформаційного простору.

Висновки. Підсумовуючи, наведемо ключові питання, які мають бути вирішені при організації інформаційної роботи на теперішньому етапі:

КОМУНІКАТИВНІ КАНАЛИ

Інфографіка 3 – Комунікативні канали

1 Кадрова робота на рівні представників влади. Моральність, відкритість та комунікабельність представників держави закладуть хорошу основу для взаємної довіри.

2 Визначення та підготовка ключових комунікаторів із працівників державного апарату, керівників, журналістів, представників культури тощо.

3 Підготовка чітких і прозорих відповідей з боку держави на ключові, проблемні питання, які турбують населення в історичних, філософських, подієвих аспектах і які стали чи є основою конфлікту чи непорозуміння.

4 Облаштування зовнішнього простору – звільнення простору від чужої, тим більше ворожої, символіки. Встановлення у належних місцях державної символіки України.

5 Максимально можливе впровадження української мови у державних службах, закладах освіти, в мові ЗМІ, медіа та рекламі. Послідовне вживання української мови

першими керівниками в регіоні. Позитивне і уважне ставлення до російськомовних громадян. Терпляча, ненав'язлива роз'яснювальна робота.

6 Забезпечення покриття національної території національними ЗМІ.

7 Увага до методів та стилю роботи правоохоронних органів. Робота над помилками.

8 Відстеження негативних тенденцій в інформаційному полі, належні корективи.

9 Організація протидії ворожій пропаганді не за принципом «удар-відповідь», а за принципом «попередження/унеможливлення удару за рахунок системної організації власного інформаційного простору». Послідовна робота з «переконаннями», як бар'єром сприйняття через одночасне комплексне застосування основних заходів:

– захист та одночасна вимога дотримання порядку;

– забезпечення соціальних потреб;

– увага;

Планування та оцінювання діяльності у сфері стратегічних комунікацій

– роз'яснення;
– забезпечення інформацією;
– демонстрування послідовності у власних діях.

Отже, будь-яка держава чи державне утворення, що прагне розвиватися, має тенденцію до зміцнення свого суверенітету через упорядкування власного інформаційного простору, тобто наповнення наявних на своїй території комунікативних каналів інформацією, що забезпечить лояльність громадян до чинного законодавства та існуючої політичної системи і збереження таким чином своєї продуктивності, а отже

зміцнення своєї внутрішньої безпеки. Зовнішня безпека підтримується поширенням специфічної інформації через комунікативні канали, що покривають території за межами кордонів держави, зокрема у точках чи на територіях наявних зовнішніх інтересів. Агресивний зовнішній вплив на цільний (продуктивний) інформаційний простір суверенної держави призводить до утворення в цьому просторі відокремлених (позасистемних) зон, а отже до його розриву. Різносистемне подання інформації безпосередньо впливає на самоідентифікацію громадян.

Список використаних джерел

1 Забезпечення інформаційної безпеки держави : [підручник] // [М. М. Присяжнюк, В. М. Петрик, Д. С. Мельник, Л.Ф. Компанцева та ін.]. – К. : ДНУ «Книжкова палата України», 2015. – 672 с.

2 Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки та оборони : [монографія]. – Луганск : Знання, 2013. – 476 с.

3 Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : [підруч.] / В. В. Остроухов, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк та ін. ; за заг. ред. Скулиша Є. Д. – К. : КНТ, 2010. – 776 с.

4 Інформаційно-психологічне протидіювання (еволюція та сучасність) :

[монографія] / Я. М. Жарков, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк та ін. – К. : ПАТ «ВПОЛ», 2013. – 248 с.

5 Морозов О. М. Психологічні технології у сучасному суспільстві / О. М. Морозов // Державна безпека України. – 2010. – № 20. – С. 147–155.

6 Морозов О. М. Лінгвістичні прийоми психологічного впливу О. М. Морозов // Державна безпека України. – 2011. – № 21. – С. 170–173.

7 Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века / Г. Г. Почепцов. – К. : Логос, 2000. – 242 с.

Рецензенти:
кандидат військових наук, доцент
О. Заруба,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
М. Присяжнюк

Planning and assessment of the activities in the sphere of strategic communications

Аннотация: В статье рассматриваются актуальные вопросы системной организации коммуникаций в направлении «власть – граждане» в пределах национальной территории Украины, в частности, в зоне вооруженного конфликта (Донбасс). Под термином «власть» подразумеваются исполнительные органы всех уровней национальной структуры государственного управления.

Ключевые слова: информационное пространство, информационная война, национальная идея, коммуникативные каналы, коммуникативные барьеры, убеждения, ожидания.

Abstract: The article is devoted to topical questions of systematic communication's organization in the direction «authority – citizens» on the territory of Ukraine, especially in the area of armed conflict (Donbas). The term of «authority» means executive organs of all levels of national structure of state management.

Key words: information space, information war, national idea, communication channel, barrier of perception, convictions, expectations.

УДК 351.86:004.056

*КОЗЮРА Валерій Дмитрович
ХОРОШКО Володимир Олексійович
ШЕЛЕСТ Михайло Євгенійович*

АНАЛІЗ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. Формування та розвиток сучасного інформаційного суспільства базується на синтезі двох технологій: комп'ютерної та телекомунікаційної й визначається двома простими, але дуже змістовними законами [1]: 1) Гордона Мура – «...кількість транзисторів у процесорах збільшуватиметься вдвічі кожних півтора роки...», який фактично пояснює виникнення нових специфічних за формою і способами суб'єктів і об'єктів інформаційної інфраструктури, а також га-

рантоване зростання швидкості обчислень і об'ємів оброблюваної інформації; 2) Роберта Меткалфа – «...цінність мережі знаходиться у квадратичній залежності від кількості вузлів, які є її складовими», тобто основу сучасного інформаційного суспільства становлять мережі різного функціонального призначення, а також новітні інформаційно-телекомунікаційні (ІТ) технології, які стали важливою складовою суспільного розвитку світової економіки в цілому й разом з тим значною мірою